

Symposium “De kunst van het vak”

ter gelegenheid van het afscheid van Marjan Winkler, psychiater/psychotherapeut

Tegen half twee stroomt de foyer van hotel Riche in Boxmeer vol met oude bekenden van Marjan om ter ere van haar afscheid te komen luisteren naar een aantal zeer boeiende lezingen over het verleden, heden en de toekomst van de psychiatrie, de toekomst van de opleiding tot psychiater en

Erik Lemmen, directeur behandelenzaken, verwelkomt de aanwezigen mede namens **Bjorn Ceresa**, directeur zorg. Een prachtige foto van Marjan, drie jaar geleden door collega Daniel van Dijk gemaakt op het plein in Havana waar Fidel Castro zijn legendarische toespraken hield, vormt voor Erik, die daar samen met Marjan, Daniel en nog een aantal andere collega's was voor een congres, het uitgangspunt voor Erik om iets te vertellen over Marjan; Marjan nader beschouwd...

Paul Hodiamont, emeritus hoogleraar psychiatrie UMC St. Radboud, opent het serieuze gedeelte van de middag met een verhaal naar aanleiding van een artikel uit 1975 van Milton Greenblatt in de New England Journal of Medicine. Paul **onderzoekt in zijn lezing in hoeverre de stellingen van Greenblatt nog steeds opgeld doen.**

Dat psychiatrische beelden geboren zouden zijn in hekserij en bezetenheid zoals lang geloofd, is in deze tijd niet meer aan de orde. De geschiedenis over hoe men door de tijd heen denkt over psychiatrische stoornissen maakt echter wel duidelijk dat psychiatrische verschijnselen voor hun interpretatie afhankelijk zijn van de maatschappelijke context van dat moment en dat de wetenschap daar niet altijd een afdoende tegenwicht in biedt; geloof en overtuigingen spelen ook nu nog steeds een rol. Gevreesd door het publiek is heden ten dage ook nog

min of meer aan de orde; de angst zelf gek te worden en de autonomie te verliezen met alle consequenties van dien, zoals gevaar voor de persoon zelf of zijn omgeving, de mogelijkheid gedwongen opgenomen te worden met de psychiater in de dubieuze rol van de persoon die de macht heeft dit te effectueren, de psychiater als iemand die “dwars door je heen kan kijken”. Uitleg is het enige dat er op zit volgens Paul. Daarnaast benadrukt hij dat er weliswaar geen eensluidende definitie is van wat je zou moeten beschouwen als afwijkend gedrag, maar dat impliciet de criteria disproportionaliteit en autonomieverlies helpen bij de afweging of iets nog “normaal” genoemd kan worden. Aesculapisch gezag is een begrip dat Paul gebruikt om de nog steeds relatief lage status van de psychiater ten opzichte van zijn collega-artsen te verklaren. Het gezag van de psychiater op basis van zijn deskundigheid staat continu ter discussie: pillen of praten? Zijn morele gezag wordt ondermijnd door de hem opgelegde rol als beschermer van de maatschappij als die in gevaar komt of dreigt te komen, doordat hij de patiënt gedwongen kan laten opnemen. En het derde aspect van aesculapisch gezag, charismatische gezag, heeft de psychiater tegelijk met zijn witte jas afgelegd en door de patiënt cliënt of klant te gaan noemen, met als doel de afstand tussen patiënt en psychiater te verkleinen en empowerment van diezelfde patiënt beter mogelijk te maken. Dat de psychiatrie voor haar voortbestaan nog steeds afhankelijk is van publieke aalmoezen ontkent Paul. Hij beargumenteert dat de psychiatrische zorg kosteneffectief is, maar dat de verdeling van de beschikbare middelen eerder een punt van zorg is. Met name door de marktwerking verschuiven de middelen richting personen met relatief lichtere problematiek

waardoor zij die “im dunkeln sind” minder gezien worden. Bovendien stellen discriminerende maatregelen ten opzichte van de “somatische” geneeskunde - zoals enige jaren geleden met het verhogen van de eigen bijdrage door de overheid - degenen achter die van psychiatrische zorg afhankelijk zijn en over het algemeen niet de middelen hebben om die zorg te kunnen betalen.

Al met al zijn er nog wel wat uitdagingen voor de hedendaagse en toekomstige psychiater: hij dient zich op te stellen als een onafhankelijke, kritische dokter, die zich bewust is van de maatschappelijk druk op zijn vak, hij dient de criteria voor ziekte/abnormaliteit steeds voor ogen te hebben en daarnaar te handelen in woord en daad, hij heeft als belangrijkste rol die van medisch professional in de GGZ en hij dient zorg op maat te bieden, zo lang als nodig, zo kort als mogelijk en in het geweer te komen tegen eventuele discriminatie van psychiatrische patiënten.

Ingrid Willems, psychiater en opleider psychiatrie GGZ-OB, vervolgt met haar lezing *over de toekomst van de opleiding tot psychiater*. De kern van haar verhaal is dat je geen sturing kunt geven aan je omgeving, als je geen sturing aan jezelf kunt geven. Een hilarische filmpje dat te vinden is op youtube - de roltrap - maakt duidelijk wat nauwelijks in woorden te zeggen valt. Hoe zo kun je niet verder als de roltrap stil staat? Zij maakt aan de hand van de toekomstvisie van de federatie “Medisch specialist 2025” duidelijk dat regie kunnen voeren over jezelf en je

omgeving in de toekomst alleen maar belangrijker zal worden voor de medisch specialist en dat dat ook van organisaties vraagt om een heldere koers te varen. Alleen in die context kan de patiënt (weer) zoveel mogelijk regie krijgen over zijn eigen leven en problematiek. Haar stellingen:

- *patiënten* die we goede zorg bieden zodat ze (zo veel mogelijk) zonder ons, op eigen kracht verder kunnen.
- *professionals* die hun eigen regie nemen, verantwoordelijk en overtuigd sturing geven aan hun vak.
- *organisatie* die een heldere koers vaart in de samenleving waar veel in beweging is.

Dat veronderstelt persoonlijk leiderschap van de professional: je passie kennen en leven, zelfkennis, continue willen leren en een proactieve houding met je doel goed voor ogen, door regie op je eigen werk te voeren en door het nemen van verantwoordelijkheid. Aan het ontwikkelen van persoonlijk leiderschap moet dus veel aandacht besteed worden in de opleiding. Dit betekent ook dat de toekomstige psychiater zich niet kan beperken tot zijn eigen vakgebied, maar zich naar gelang zijn of haar interesse en talent, breed zal moeten ontwikkelen op het gebied van wetenschap, innovatie, beleid of psychotherapie. De opleiding moet hier dus op aan gaan sluiten, schematisch door Ingrid als volgt weergegeven:

Basis opleiding

Onderwerp	Wetenschappelijk onderzoek	beleid	innovatie	psychotherapie
Niveau				
basis	Referaat/review	Doelmatigheids onderzoek	Doelmatigheids onderzoek	Psychiatrische psychotherapie
gevorderde	Eigen studie	Sturingsopdracht organisatie	Zorginnovatie intern	1 stroming verdiepen
master	promotie	Sturingsopdracht keten	Zorginnovatie extern	Geregistreerd psychotherapeut

Bernard Sabbe, hoogleraar psychiatrie aan de universiteit van Antwerpen, sluit de lezingen af met een uiteenzetting *over wat uiteindelijk maakt dat een relatie tussen patiënt en dokter ook een werkelijk therapeutische relatie is: "it takes two to tango"!* Uit epidemiologische gegevens blijkt dat 32% van de bevolking ooit in zijn leven een lichte tot matige psychiatrische stoornis zal ontwikkelen, 10% een ernstige en 2% een zeer ernstige. Hoe zwaar en ingrijpend het lijden kan zijn illustreert Bernard aan een gedicht van Vasalis uit haar dichtbundel "De oude kustlijn" over een psychose: "De vierde wereld". Ook schildert hij de veelvormigheid van het psychisch lijden. Hoe dit lijden vervolgens te conceptualiseren? Het bio-psycho-sociale model biedt aanknopingspunten en maakt duidelijk dat, om menselijke gedragsstoornissen te kunnen begrijpen, de psychiater op velerlei basiswetenschappen een beroep moet doen: o.a. van filosofie en letteren tot neurobiologie en genetica, van geschiedenis tot sociologie, recht en economie. Hoewel primair geneeskunde moet de psychiatrie zich situeren op een kruispunt van vele interdisciplinaire wegen. Dit maakt tegelijkertijd duidelijk dat voor goede diagnostiek meer inspanning, tijd en multidisciplinaire input nodig is dan in de somatische geneeskunde, waarvoor dan wel de middelen aanwezig moeten zijn. Bernard haalt professor Gerrit Glas aan, psychiater en als eerste benoemd tot hoogleraar filosofie van de neurowetenschappen aan de VUMC in Amsterdam, die een zinvol onderscheid maakt in vier niveaus om psychopathologie te beschrijven en te verklaren, met voor de psychiater de taak samen met de patiënt de vertaalslag te maken tussen de verschillende niveaus, met name dat van het verhaal van de patiënt en dat van de dokter binnen de diverse contexten.

Bernard betoogt vervolgens dat, hoewel de kennis in de neurowetenschappen gigantisch is, daaronder en daarachter nog steeds de therapeutische ontmoeting ligt waarin zich de zorg van de ene mens voor de ander openbaart. Als metafoer voor deze ontmoeting gebruiken Marjan en Bernard de Argentijnse tango, door Bernard als volgt beschreven: 1. het aanvoelen van de ander of empathie, 2. het contact houden met je eigen ervaring als behandelaar of "felt sense", een begrip ontwikkeld door Gendlin, 3. leiden en toelaten geleid te worden zoals weerspiegeld in de aard en ethiek van de therapeutische relatie waarbij Bernard de filosoof Emmanuel Levinas aanhaalt, 4. de co-creatie van iets nieuws, een nieuw verhaal, waarbij hij de vraag stelt wat behandelaar en patiënt kunnen leren uit de psychopathologische vormen van het anders-zijn, en tenslotte 5. de verandering die beide ondergaan wat ons voor de vraag stelt wat echte verandering eigenlijk is. Aan de hand van casuïstiek wordt e.e.a. door Marjan en Bernard geïllustreerd. Als inleiding op de lezing van Bernard heeft Marjan de vraag gesteld of je wel een beetje van je klanten mag houden. De conclusie luidt dat dat niet alleen mag - binnen professionele grenzen - maar ook nodig is om tot die ontmoeting te komen die Bernard beschreef die het mogelijk maakt een nieuw perspectief te maken waarin

andere dingen mogelijk zijn. En dat dat voorwaarde is om de meer technische kennis goed te laten landen bij onze patiënten zodat zij optimaal van onze kennis kunnen profiteren. Een filmpje van de Argentijnse tango door Sebastian Arce en Mariana Montes in het Palais Ferstel in Wenen, te vinden op youtube, sluit de lezing af.

Het slotwoord is aan **Marjan** zelf. Na een kort overzicht van haar wederwaardigheden in de psychiatrie en dank aan de **GGZ Oost Brabant** die haar in de gelegenheid heeft gesteld op deze grootse wijze afscheid te nemen, vertelt zij iets over wat haar zo fascineert aan de psychiatrie. Dat ook voor haar zelf het leven een grote puzzel is die ooit wel eindigt, maar nooit af is en dat zij haar klanten ook zou gunnen op avontuur te durven gaan, dingen te veranderen of uit te proberen waarbij zij een aantal oneliners opsomt die voor haar in de praktijk altijd helpend zijn

geweest. Zij spreekt haar zorg uit over de toekomst van de psychiatrie, m.n. vanwege de marktwerking die het nodig maakt - ook op het individueel niveau van de hulpverlener - meer te gaan ondernemen zoals b.v. bij thuiszorgT gebeurt. Dat vraagt volgens haar van grote instellingen een meer horizontale en decentrale manier van aansturen, waarbij zij duidelijk maakt dat juist grote instellingen veel te bieden hebben aan hun patiënten en werknemers getuige haar eigen carrière en het daarom verdienen te blijven bestaan, naar waarde geschat te worden door ziektekostenverzekeraars en niet weggedrukt mogen worden door goedkopere alternatieven of omdat zij psychiaters verliezen die hun heil buiten de grote instellingen zoeken.

Tenslotte spreekt zij haar dank uit aan de sprekers, Paul, Ingrid en Bernard voor hun boeiende lezingen, aan **Berry Penterman** voor zijn voortreffelijk voorzitterschap van de middag, aan **Kitty Lamers** die op een geweldige manier zorg heeft gedragen voor de organisatie van dit symposium, aan **Yvonne Wijnands**, zelf een zeer goede en betrouwbare secretaresse en in haar dank aan alle secretaresses en receptionistes die onontbeerlijk zijn in het dagelijks leven van ons als hulpverleners en als laatste de opleider van Marjan, **Goos Zwanikken**, die helaas vorig jaar overleden is. Hij heeft in belangrijke mate de basis legde voor Marjan's wijze van psychiater en psychotherapeut zijn.

Carolien Wijker, bioloog en psycholoog, sluit de middag met een korte inleiding over het inzetten van hulphonden bij mensen met autisme, een onderwerp waarop zij zal promoveren. **Hulphond Nederland** ondersteunt dit project en was daarom de cadeautip van Marjan.

21 februari 2018